

USTANOVITEV IN RAZVOJ ČEVLJARNE »RATITOVEC« NA ČEŠNJICI

Splošna gospodarska kriza na začetku tretjega desetletja in močna konkurenca velikih proizvajalcev obutve (Jan Bata) je ogrožala domače obrtnike — čevljarje, ki zaradi strokovne zaostalosti in zastarelosti načina dela (krpanje, delo po meri, majhne in neprimerne delavnice ali »štete«) niso mogli uspešno v korak z napredkom čevljarke industrije. Potrebno je bilo nenehno izobraževanje oziroma strokovno izpopolnjevanje, vendar starokopitni starejši mojstri za to niso bili navdušeni, vsem pa je primanjkovalo sredstev, ki jih tako izobraževanje nujno zahteva.

Izhod iz mrtvila so skušali najti z združevanjem odnosno z ustanovitvijo čevljarke zadruga, kamor bi se vključilo večje število samostojnih obrtnikov, ki bi tako ustvarili pogoje za gospodarski napredek in strokovni dvig čevljarke obrti v Selški dolini.

Pobudnika za ustanovitev čevljarke zadruga sta bila Vinko Nastran, čevljarji mojster na Studenem, ter čevljarji strokovnjak in učitelj Josip Steinman, ki je sodeloval predvsem s strokovnimi nasveti in izobraževanjem članov zadruga, bil pa je tudi njen ustanovitelj in član. Skupaj sta razmišljala o realizaciji zamisli in se o ustanovitvi zadruga pogovarjala z mnogimi čevljarji. Posamezne mojstre je bilo potrebno prepričati o prednostih skupnega dela ter o koristih in možnostih združnikov. Bilo pa je precej nezaupanja med čevljarji samimi; nekateri niso verjeli v združno enotnost in zavest, drugi bi se vključili le, da bi v zadrugi nabavljali material in potrebščine, nad 60 let stari mojstri pa bi s svojo poklicno zaostalostjo onemogočali zadrugi sodobno proizvodnjo in strokovni napredek. Po takratnem zakonu je bilo za ustanovitev potrebnih najmanj 10 članov oziroma mojstrov. Strokovni učitelj Josip Steinman je omogočil nekaterim starejšim čevljarjskim pomočnikom, da so naredili mojstrski izpit. Tako je bilo vseh, ki so bili pripravljeni vključiti se v zadrugo, 15. Ti so podpisali ustanovno listino za čevljarke zadrugo v naslednjem vrstnem redu:

1. Nastran Vinko, Studeno
2. Mesec Franc, Selca
3. Debeljak Miha, Dolenja vas
4. Pintar Janez st., Studeno
5. Pintar Janez ml., Studeno
6. Koblar Anton, Železniki
7. Kokalj Franc, Golica
8. Pintar Leopold, Studeno
9. Pintar Valentin, Studeno
10. Nastran Janez, Studeno
11. Nastran Urban, Bukovščica

12. Nastran Janko, Studeno
13. Megušar Luka, Rudno
14. Benedičič Lovro, Ševlje
15. Steinman Josip, Ljubljana
16. Božič Vincenc, Kališe

Ko so bile vse priprave zaključene, so sklicali občni zbor — 25. 9. 1938 pri Antoniji Prevec na Studenem. Določili so takle vrstni red:

1. Posvetovanje o ustanovitvi zadruga,
2. sprejem zadružnih pravil,
3. volitve upravnega in nadzornega odbora in
4. razno.

Skupščino je otvoril Vinko Nastran, ki je zbranim razložil namen ustanovitve zadruga. Vseh 15 navzočih ustanovnih članov je podpisalo ustanovno listino in vpisalo vsak svoj poslovni delež, ki je znašal 1.000 din in sprejelo zadružna pravila. S tem je bila zadruga ustanovljena in izbrali so ji naslov: Čevljarska produktivna zadruga »Ratitovec«, Studeno pri Železnikih. V prvi upravni odbor so bili izvoljeni: Franc Mesec — predsednik, Luka Megušar — podpredsednik, Vinko Nastran — poslovodja in tajnik; v nadzorni odbor pa: Lovro Benedičič st. — predsednik, Josip Steinman in Franc Kokalj — člana.

Skupščina je določila pristopnino 50 din.

Upravni odbor je prevzel ustanovne listine in zadružna pravila ter jih predložil okrožnemu in trgovskemu sodišču v Ljubljani, kjer je bila zadruga 14. 10. 1938. leta vpisana in registrirana. Iz sklepa o vpisu je razvidno, da je namen novoustanovljene zadruga: pospeševanje gospodarskih koristi članov s skupnim poslovanjem v okviru zakonov, posebno pa nakupovanje surovin, orodja in čevljarskih potrebščin, izdelovanje v skupnih delavnicah in prodajanje vseh čevljarskih izdelkov, skrb za delovne prostore in strokovno izobraževanje članov.

Po zadružnem pravilniku so člani lahko poslovni delež 1000 din vplačali v celoti ob vpisu ali pa v več obrokih. Vsak zadržnik je jamčil za zadrugo s poslovnim deležem in še s petkratno vrednostjo deleža. Zadrugo je zastopal upravni odbor ali njegov pooblaščenec, podpisovala pa sta jo dva člana upravnega odbora ali en član in pooblaščenec uslužbenec. Z vsemi skupščinskimi in drugimi sklepi so se člani zadruga seznanjali na oglasni deski v poslovnih prostorih zadruga.

Organi zadruga so si želeli čimprej zagotoviti obratne prostore, kjer bi pričeli z delom. Pričakovali so, da jim bo gospodarska zadruga na Češnjici odstopila svoje prazne prostore. Vendar s tem ni bilo nič. Mnenje, da čevljarji ne bodo dolgo skupaj v novi zadrugi, je še vedno prevladovalo tako pri prebivalstvu kot pri upravnem odboru gospodarske zadruga. Vendar so vztrajali in končno jim je uspelo dobiti prostor pri Antoniji Prevec na Studenem, ki pa so ga morali prej primerno urediti. Srezki inšpektorat v Škofji Loki jim je izdal obratovalno dovoljenje za 10 let z nekaterimi pripombami, predvsem da si morajo v tem času poiskati ustrežnejše prostore.

Za začetek poslovanja so določili 2. januar 1939, ko so vsi člani premestili vse svoje orodje in stroje v zadružne delavnice. Vodja dela je bil Franc Mesec, predsednik zadruga »Ratitovec«. Na začetku so morali prebroditi nekaj težav; nasprotniki zadruga so razširili vest, da so čevljarji ustanovili svojo zadrugo

valcem. Upravni odbor zadruga je te govornice demantiral s posebnim razglasom zato, da bi brez konkurence prodajali izdelke in opravljali usluge prebivalstva, v katerem so obrazložili pravi namen ustanoviteljev in poudarjali splošne interese in koristi prebivalstva v širšem in ožjem poslovnem krogu zadruga. Najbolje pa je zadruga to dokazala s kvalitetnimi izdelki, zmernimi cenami, solidno postrežbo, poštenim poslovanjem in dvigom proizvodnje. Hkrati pa se je že prvo leto uspešno uveljavila na tržišču in leto tudi poslovno uspešno zaključila.

Vodstvo zadruga je od vsega začetka posvečalo veliko skrb medsebojnim odnosom. Zato so že pri vselitvi poskrbeli za točno oceno vrednosti vloženih osnovnih sredstev, orodja in modelov posameznih članov, ter jim jih knjižili v dobro. Izplačevali pa so jih postopoma, v mejah finančnih možnosti. Po sporazumu s posameznimi zadružniki so le-ti svoje dobroimetje pustili na račun zadruga in so jim zato priznali primerne obresti.

V začetku so zadružniki delali skupno, na koncu tedna so izračunali doseženi zaslužek, ki so ga delili v enakih zneskih za posamezno opravljeno delovno uro. Izplačilo je sledilo po štirinajstih dneh, kar pomeni, da so zadrugi vedno ostali enotedenski zaslužki zadružnikov, ki so bili pravzaprav prvo zadružno obratno sredstvo — poleg vpisnine in poslovnih deležev.

Čevljarna RATITOVEC na Češnjici

Leta 1972 v šivalnici montirani tekoči trak, s katerim so dosegli 20% povečanje proizvodnje Foto arh. Tone Mlakar

Že januarja 1939 je zadruga »Ratitovec« zaprosila pri Hranilnici in posojilnici na Češnjici, da ji odpre tekoči račun. Prošnji so ugodili in jim odobrili kredit v višini 30.000 din s 7 odstotnimi obrestmi. Za vplačila pa so zadrugi priznali 5 odstotne obresti. S tem kreditom je bilo zadrugi omogočeno nemoteno poslovanje in razširitev proizvodnje.

S povečano proizvodnjo so lahko sprejeli tudi vajence; prvi je bil sprejet junija Jože Šmid s Studena. Septembra pa je Josip Steinman že vodil prvi praktični tečaj v zadrugi. Nabavili so tudi čistilni stroj, za katerega je ministrstvo za trgovino, obrt in industrijo dodelilo pomoč 10.000 din, 5000 pri naročilu in 5000 pri nabavi.

Prvo leto so svoje izdelke uspešno prodajali s pomočjo trgovine Ivana Wagnerja v Ljubljani. Zato so precej pozornosti posvetili zaposlovanju novih članov, da bi tako dvignili proizvodnjo. Zaradi bližajoče se II. svetovne vojne so lahko zaposlili le žensko delovno silo, mlajše za prešivalke, starejše pa za razna čevljarska dela. Stari čevljarji novega dela, ki se je že delilo na posamezne faze, niso zmogli; opravljali so predvsem usluge in lažja, manj zahtevna dela pri izdelavi obutve.

Leta 1939 je bil čisti dobiček zadruga nekaj nad 28.000 din, v letu 1940 pa je narasel na 38.000 din in bi bil še višji, če ne bi čevljarna izgubila precej delavcev, ki so morali na vojaške vaje.

V letu 1941 je vpoklic vojaških obveznikov za nekaj mesecev onemogočil delo v čevljarni »Ratitovec«, saj skoraj ni bilo delavcev, ker so bili moški mobilizirani. Po propadu Jugoslavije, ko so se — razen enega — vsi vrnili, so delo nadaljevali. Nemška okupacijska oblast jim je sicer zagotovila naročila, material in vse potrebno, vendar so zadružniki kmalu pričeli delati za NOV. Ko je leta 1943 odšlo v partizane nekaj članov zadruga, so starejši in bolehnii nadaljevali z uslugami prebivalstvu, hkrati pa izdelovali zgornje dele čevljev za terenske delavnice NOV. Zaradi podpore partizanom je okupator leta 1944 izpraznil vse trgovine in skladišča v Selški dolini, zaprl dolino in onemogočil oskrbo. Iz čevljarne »Ratitovec« pa so s pomočjo člana zadruga še pravočasno odpeljali k partizanom vse, kar je bilo koristnega. Kmalu za tem so morali v delavnicah delo povsem ukiniti.

Delo so nadaljevali po osvoboditvi, ko so se čevljarji vrnili iz partizanov — razen štirih, ki so svoja življenja darovali za svobodo. Prva nakazila materiala je zadruga prejela od okrožnega ljudskega odbora in je delala za potrebe opustošene domovine. Kasneje je bila vključena v plansko gospodarstvo in v konzorcij v Kranju, ki je nakazoval material in odkupoval vse zadružne izdelke. Morali so sprejeti v uk in priučevanje učence in učenke, da so lahko zado stili naraščajočim naročilom.

Dohodek zadruga je v letu 1945 bil 13.925 din, bil pa je v stalnem porastu, saj je leta 1947 — pri skupnem dohodku 3.600.000 din — narasel že na 269.000 dinarjev, razdelili pa so ga po pravilniku zadruga. Zaradi večje proizvodnje in uspešne prodaje so morali razširiti obratne prostore; zgradili so prizidek, v katerem je bila pri krojevalnica in prešivalnica, v kleti pa skladišča, vendar je bilo to premalo.

Leta 1948—1949 so vzeli v uk 16 vajencev in precej žensk v prešivalnico. Proizvodnja se je občutno povečala, zlasti po ustanovitvi podjetja »Obutev« v Kranju. Zato so pričeli razmišljati o zgraditvi popolnoma novih, sodobnih obratovalnih prostorov. Po neuspešnih dogovarjanjih z lastniki zemljišč in stavb so končno zadrugi dodelili nacionalizirano zemljišče na Češnjici. Izdelavo projek-

Čevljarna RATITOVEC na Češnjici
Oddelek za montažo spodnjih delov obutve

Foto arh. Tone Mlakar

ta delavnic in poslovnih prostorov so zaupali Mihi Kurniku iz Tržiča. Z lastnimi sredstvi in prostovoljnim delom pa so lahko pričeli graditi šele leta 1951. Tega leta so urejali teren in pripravljali material. Leta 1952 pa so pričeli graditi sami le z nekaj kvalificiranimi mojstri in so zabetonirali temelje ter prvo ploščo.

Leta 1953 je zadruga preživljala krizo. Po likvidaciji podjetja »Obutev« so ostali brez odjemalcev, saj jim je to podjetje prodalo vso proizvodnjo. Nekateri delavci so morali na dopust, nekateri pa so delali drugod. Vendar so proti koncu leta kupili od privatnika stroj za flexi izdelavo, tj. za šivanje podplatov, kar je močno posodobilo proizvodnjo. Vključili so se tudi v novoustanovljeno nabavno prodajno zadrugo »Gorenjka« v Kranju. Sodelovali so še s čevljarstvo industrijo v Žireh, večja naročila pa so dobili tudi od JLA.

Leta 1954 je zadruga — na podlagi novih predpisov in zakona o samoupravljanju — prešla v status podjetja družbenega sektorja. Izvolili so direktorja in organe samoupravljanja, hkrati pa zadrugo zbrisali iz združenega registra. Vpisani so bili v seznam obrtnih podjetij z imenom ČEVLJARNA RATITOVEC.

Zaradi pomanjkanja denarja so dela pri novih prostorih nadaljevali šele leta 1958, ko so dobili nekaj kredita. V novembru naslednje leto so zgradbo dokončali in se vselili. Kupili so tudi nekaj nove opreme, zato so lahko tudi povečali število zaposlenih, ki je leta 1963 naraslo na 90 delavk in delavcev.

Z novimi prostori, z izboljšanjem delovnih pogojev, z nabavo novih strojev, ki so omogočili sodobnejšo proizvodnjo, z zmernimi cenami in s kvaliteto izdelkov je podjetju uspelo zadovoljiti potrebam tržišča. Danes jih tare problem delovne sile, saj je znano, da Selški dolini primanjkuje delavcev. Zato vidijo napredek v nadaljnji modernizaciji tehnične opreme in proizvodnje, ker bodo le tako lahko zadostili vedno večjim zahtevam, ki jih pred ta majhni kolektiv postavlja tržišče.

Čevljarna

Ratitovec

Železniki

*Izdeluje kvalitetno moško, žensko
in otroško obutev*

Se priporoča!
